

נפלאות הרמב"ן

6 עמודים

שנה ב' | גליון נ"ט
פר' תרומה
תשפ"ב

יו"ל ע"י
מכון לימוד
הרמב"ן
להחדרת לימוד
להדרת הרמב"ן

בגליון:

אוצרות רבינו
פנינים יקרים,
אוצרות מחודשים
מבארו של רבינו

חילוקי רבינו
בו ביארו מקומות
בו רבינו מפרש
דעתו של רבינו

מעשה חש"ב
עינים וביאורים
במשנתו של רבינו

אוצרות רבינו

טעם ציווי המשכן לישראל מיד לאהרן משפטם

כאשר דבר השם עם ישראל פנים בפנים עשרת הדברות וצוה אותם ע"י משה קצת מצות שהם כמו אבות למצותיה של תורה כאשר הנהיגו רבותינו ז"ל עם הגרים שבאים להתייהד וישראל קבלו עליהם לעשות כל מה שיצו על ידו של משה רבינו ע"ה וכתר עמהם ברית על כל זה מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לאלהים כאשר התנה עמהם מתחילה ויעתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ ואמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש והנה הם קדושים ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם ולכך צוה תחילה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקדש לשמו ושם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל.

טעם ציווי הארון במשכן תחילה

הנה עקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון כמו שאמר ויגודעתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על ארון העדות על כן הקדים הארון והכפרת בכאן שהוא מקדם במעלה וסמך לארון השלחן והמנורה שהם כלים כמוהו ויורו על ענין המשכן שבעבורו נעשה, אבל משה הקדים בפרשת ויקהל את המשכן את אהלו ואת מכסהו וכן עשה בצלאל לפי שהוא הראוי לקדם במעשה.

סוד המשכן

שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני [בגלוי] שוכן עליו בנסתר, והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני, ובבוא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני.

אֲנִי טָהֵם וְאַנְּנִי מְלֵאִים לְאַפְּדִי וְלַחֲטָאִין (כה ז)

האם אבני השרה היו גם אבני מלואים?

שיטת רבינו שאבני מלואים פ"י אבנים שלימות הנה באבני האפוד נאמר (כה יא) 'מעשה חרש אבן פתוחי חותם' כי היו עושיין חריץ בהם בכתיבת השמות כאשר יעשו חרשי האבן ולכן לא היו 'במלואותם' אבל באבני החשן כתוב (כה ז) 'ומלאת בו מלאת אבן' וזה לא מעשה חרש.

איך כתבו על האבנים בלא לגרוע מהאבן?

לא היה למשה רבנו עצה בהם זולתי בשמיר שהזכירו רבותינו כמו שאמרו במסכת סוטה (מח): אבנים הללו אין כותבין עליהן בדיו שנאמר 'פתוחי חותם' ואין מפרשין עליהם באיזמל שנאמר 'במלואותם' אבל מביא שמיר ומראה להן והן נבקעין מאליהן ובמלואותם' לא נאמר אלא באבני החשן

לכל עיני המכון הערות והארות
ניתן לפנות למייל או לטל:

h0548402450@gmail.com

054-8402450

כל הזכויות שמורות ©

חילוקי רבינו

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה וכו' (כה ה)

פ"י ויקחו לי

רבינו (פסוק א)

באלה שמות רבה (לג א) עוד אמר להם הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורת וכו' כביכול נמכרתי עמה שנאמר ויקחו לי תרומה כי התרומה תהיה לי ואני עמה. [הקב"ה כביכול הוא התרומה].

רש"י

ויקחו לי תרומה לי לשמי [לשם ה' יקחו התרומה].

שָׁמֶן לְמִאֵר קְשָׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים (כה ו)

האם יש הבדל בין בשמים לסמים?

רבינו

דעת בעלי הלשון שהסמים הם התרופות כגון הלבונה והחלבנה ובשמים הם הנאכלים שיקראו מסועדים אשר להם בשום בריחן הטוב.

שלמים מסמים את כל י"א הסממנין וביניהם גם בשמים כגון הגרד וכרכום וקנמון]

רבינו מביא שיטת רש"י

ע"ד רש"י סמים שם לבשמים

אונקלוס

מתרגם 'בוסמין' בשניהם [בוסמיה למשחך רבותא ולקטרת בסמיה]

רבינו מביא ראיה לרש"י

שאמר (ל כג) 'בשמים ראש מר דרור' והמור בשמים יחשב שהוא תרופה לא מסעד אם כן בכלל הבשם הוא. רבינו מבאר לרש"י מדוע מחלק לקראו בשמים ולא סמים

א. יתכן שנאמר כי החשובים בבעלי הריח המבשם נקראים בשמים וענינו המבחרים והידועים בסמים [שאמר הכתוב לקחת מהמבחרים בסמים].

ב. גם נכון שנאמר כי מלת 'בשמים' ו'בשם' מלה מרכבת בו שם בה סמים [בשמים הם הסמים והמלה מרכבת ממנו].

ביאור 'בשמים' לשמן המשחה ולקטרת הסמים'

רבינו

בשמן המשחה היה רק בשמים ובקטרת היה רק סמים וביאור הפסוק:

א. יש אומרים שזה מקרא קצר בשמים לשמן המשחה וסמים לקטרת הסמים.

ב. אחרים אמרו שהוא כאלו בהפוך ולקטרת יביאו הסמים, והזכירם בידיעה [בה"א הסמים] לומר הסמים הטובים להקטיר.

אבאע"ז (וכן נראה לבאורה מרש"י)

כמשמעו בשמים לשניהם לשמן המשחה ולקטרת הסמים, כי יכנסו בקטרת שבלת נרד וקנמון שהם בשמים

רבינו מקשה לאבאע"ז

מדוע לא אמר בשמים לקטרת הסמים

רבינו מבאר לאבאע"ז

בעבור שהזכיר קטרת הסמים כאשר לא הזכיר שמן לשמן המשחה.

וזאת למדועי כי העיקר להגות בתורת רבינו הקי בלשונו הטהור והזהב ובכל דברי תורתיו הקי, אך להקל על המתקרים לקודש באנו להכניסם אל תחת כנפי השכינה תורתו של רבינו. והשתדלנו להיצמד ללשונו של רבינו הקי ורק במקום שהוצרכנו לקצר או לבאר הוספנו או הורדנו כמה מילים להבנת הדבר לאנשים פשוטים כמונו עד שנזכר כולנו להגות בפנים בתורתיו הקי.

ואך למותר הוא לפרט שאם שגינו בהבנת דברי קדשו הטעות וחוסר ההבנה היא בנו.

מתוך הקדמתו של רבינו לפי עה"ת:

'ועתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתיבת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות, הקוראים בסדרים בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים וליודעים חן, ואל חנון יחוננו ויברכנו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, עכ"ל.'

למה הוצרכו אבני שהם?

וְעָשׂוּ אֶרֶץ עֲצֵי טְפִיס וְכוּ' וְצִפְיֹת אֶתֹו זָהָב טְהוֹר וְכוּ' וְעָשִׂיתָ עֲלֵיוֹ זָרְזָהָב סְקִיב (כה יא)

אל מן הציווי לעשות?

ועשו יחזור אל בני ישראל הנזכרים למעלה

למה נאמר בעשיית הכלים בלשון יחיד 'ועשית'?

כי משה כנגד כל ישראל

מדוע בתחילת ציווי הארון אמר בלשון רבים לכל ישראל?

יתכן שירמוז שיהיו כל ישראל משתתפים בעשיית הארון בעבור:

- א. שהוא קדוש משכני עליון.
- ב. שיזכו כולם לתורה.

מה יעסקו כולם בעשיית הארון?

- א. העסק שיתנדב כל אחד כלי זהב אחר לארון.
- ב. יעזור לבצלאל מעט.
- ג. שיזכו לדבר [כונת הלב לעשייה].

וְעָשִׂיתָ אֶתְּחָן וְכוּ' וְעָשִׂיתָ לוֹ זָרְזָהָב סְקִיב (כה כג כד)

מנין הברכה והשובע לעולם?

רע"ו

זר זהב סימן לכתר מלכות שהשלחן שם עשר וגדלה הוא כמו שאומרים שלחו מלכים.

רבינו

וכן הדבר שזה סוד השלחן כי ברכת השם מעת היות העולם לא תברא יש מאין [רק בבריאת העולם היה יש מאין] אבל עולם כמנהגו נוהג וכאשר יהיה שם שרש דבר תחול עליו הברכה ותוסיף בו ומהשלחן בלחם הפנים בו תחול הברכה וממנו יבוא השבע לכל ישראל ולכך אמרו כל כהן שמגיעו כפול אוכל ושובע.

לפאת נגפה תימנה (כו יח)

ביאור שמות רוחות העולם

שם הרוח	כינוי הרוח	טעם לכינוי
מזרח	קדמה	יתפוש הלשון כנויין באדם הפונה אל אור השמש
מערב	ים	א. יתפוש אותו באנשי ארץ ישראל שהים הגדול להם מערבי. ב. והסוד בשמות הללו נודע ממעשה המרכבה העליונה, וכן שם המערב ים ממה שאמרו שכינה במערב (בי"ב כה), כי הים חכמת שלמה (עין בראשית כד א), כמו שאמרו במדרש אין ים אלא תורה, שנאמר (איוב יא ט) ורחבה מני ים. ואני עתיד להזכיר זה בפרשת וזאת הברכה בפסוק ים ודרום ירשה (דברים לג כג), אם ירכני צורי להגיע שם
תימנה	א. נגבה ב. דרום ג. ימין	א. בהיותו נגוב מפני החום ב. והיא מלה כפולה, תחסר רי"ש אחת להתחבר שתי אותיות שוות, דר רום, כי השמש ילך ברום הרוח ההוא. ג. בכנוי האדם הפונה למזרח, כאשר הזכרתי
צפון	א. צפון ב. שמאל	א. ונקרא כן כי הוא צפון, אין השמש נראה בו לעולם. ב. בכנוי האדם הפונה למזרח, כאשר הזכרתי

רע"ו

אבני שהם שתיים הוצרכו שם לצורך אבני שהם שלש, שתיים לאפוד ואחת לחשן, ואבני מלאים לחשן. האפוד האמור בואתה תצוה (כח ט) לאפוד ולחושן אבני שהם לאפוד ואבני המלואים לחושן.

פ"ל אבני מלאים

רבינו

ענין מלאים הוא שתהיינה האבנים אבנים שלמות שנבראו כך ולא תהיינה אבני גזית שנכתרו ממחצב גדול או שנחצב מהן כלום שהוא לשון שלמות, כי ידוע שאין שלמות כוחות האבנים היקרות והסגלות שבהן זולתי באבן אשר היא [שלימה] שחלוקי אבנים מן הנחל.

ראיית רבינו מהתרגום

תרגם מלאים 'אשלמותא'

רבינו מקשה על רע"ו

א. איננו נכון בעיני כלל שיקרא אותם עתה 'אבני מלואים' ע"ש העתיד עוד לצוות למלא בהם הגמא שיעשו להם.

ב. גם 'אבני שהם' היו מוסבות משבצות זהב ולא קרא אותם 'מלואים'.

ג. אמרו רבותינו בגמ' (סוטה מח:) אבנים הללו אין מפרישין עליהם באיזמל שנאמר 'במלואתם' (כח ט) ואם היה פ"י במלואתם שימלאו האבנים את הגומות לא היה ראייה מכאן שלא לחרץ בהן השמות באזמל כלל.

מה נקרא משבצת?

רבינו

ענין מושב האבנים שהוא המשבצת הוא העשוי מלמטה מושב כמדת האבן ומוציאין ממנו מזלג שלש השנים שיאחזו את האבן וכן יעשו גם היום בכל אבן יקרה בטבעות כדי שתהיה נראית מכל צד ולא יטמן פייה והדרה בתוך הגמא.

רבינו מהאר לשיטתו - משבצות האפוד

הם מזלגות [שמחזיקות אבני האפוד] כמו שאמרנו ונקבי השרשרות נכנסים בהן [במזלגות].

אונקלוס

מתרגם מסכות משבצות 'משקען מרמצין'

רבינו מהאר אונקלוס

היו האבנים משקעות בתוך בתים והיו יוצאין מהם רמצין מקיפין אותן ואוחזין בהן מלמעלה.

[בין כרש"י ובין כרבינו]

רע"ו

מקום המושב קרוי משבצת [המושב שממולא באבני המלואים]. (להלן כח ט)

משובצים זהב יהיו הטורים במלואותם מוקפים משבצות זהב בעומק שיעור שיתמלא בעובי האבן זהו לשון במלואותם

כשיעור מלוי עביין של אבנים יהיה עומק המשבצות לא פחות ולא יותר.

קושית רבינו על רע"ו - ממשבצות על האפוד

שהרי שתי שרשרות זהב התחובות בשתי טבעות שבהשן תקועים במשבצות

שבכתפות האפוד ואם המשבצות בתים הם למושב אבנים האיך יתקעו בהם שרשרות, ומה ישמשו שם גמות שבהן.

ביאור זה שהאבנים שעל האפוד היו 'מסכות משבצות זהב'

רבינו

פרוש 'מסכות משבצות' שיעשה רמצי זהב סביבן [רבינו לשיטתו לעיל שלא היה שקוע לכן מפרש שהמזלגות היו סביבן בכל הצדדים].

מוסבות משבצות מוקפות האבנים במשבצות זהב שעושה מושב האבן כזהב כמין גומא למדת האבן ומשקעה במשבצות נמצאת המשבצת סובבת את האבן סביב ומחבר המשבצות בכתפו האפוד.

וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְטָבַחְתִּי בְּתוֹכָם כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מִרְאֶה אוֹתָךְ אֵת תְּהַנִּית הַמִּטְכָּן וְאֵת תְּהַנִּית כָּל פְּלִי

[כ] תַּעֲשֶׂה (כה ח ט)

ביאור הפסוקים, והכפל שנאמר ועשו לי ואח"כ וכן תעשו.

רבינו

ועשו לי מקדש בית וכלים מקדש מלך ובית ממלכה ושכנתי בתוכם בבית ובכסא הכבוד אשר יעשו לי שם ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן הזה אשר אמרתי שאשכן בו בתוכם [הארון ששם השראת השכינה] ואת תבנית כל כליו

וכפל וכן תעשו כלכם בזריות וחריצות ומפני שהוא צואה אמר וכן תעשו [שציונים לעשות].

[שהכפל בא לחזוק וזרוז]

אבע"ז

ועשו לי מקדש [על המשכן] וכן תעשו הכלים. [הכפל בא לכלים]

רע"ו

ועשו לי מקדש ועשו לשמי בית קדושה ככל אשר אני מראה אותך כאן את תבנית המשכן, המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה

הימנו ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך.

וכן תעשו לדורות, אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה כתבנית אלו תעשו אותם.

[הכפל בא לדורות]

הוכחת רע"ו

אם לא היה המקרא מחובר למעלה הימנו לא היה לו לכתוב 'וכן תעשו' אלא 'כן תעשו'

והיה מדבר על עשיית אהל מועד וכליו.

רבינו מקשה על רע"ו

לא ידעתי שיהיה זה אמת שיתחייב שלמה לעשות כלי בית עולמים כתבנית אלו ומזבח הנחשת עשאו שלמה עשרים אמה ארך ועשרים רחב.

וְעָטוּ אֶרֶן עֲצֵי גֹטִים וְכוּ' וַיִּצְקֶתָ לּוֹ אֲרָבַע טַבְעוֹת זֶהָ וַנִּתְּנָהּ עַל אֲרָבַע פְּעֻמּוֹתָיו וְנָתַתִּי טַבְעוֹת עַל צְלָעוֹ הָאֶחָת וְנָתַתִּי טַבְעוֹת עַל צְלָעוֹ הַשְּׁנִי (כה י"א)

רע"ז	אהע"ז	רבינו
ביאור פעמותיו	רגליו	פסיעותיו
פ"י ונתתה לו על ארבע פעמותיו	חפשי בכל המקרא ולא מצאתי 'פעם' שהוא זוית רק רגל 'מה יפו פעמיו' (שה"ש ז ב) ע"כ הצרכתי לפרש כי רגלים היו לארון. [שיקבע הטבעות ברגלי הארון]	פעם הוא שם הפסיעה 'מה יפו פעמיו' פסיעותיך סיבת הדבר שקורא אותו פעמותיו ואמר הכתוב בכאן פעמותיו לפסיעות הכהנים הנושאים אותו רמוז שיהיה כל ארכו של ארון מפסיק בין שתי הטבעות ופעמי הכהנים הולכים בין טבעת לטבעת ולפניהם. [שיקבע הטבעות בצדדים שהכהנים יוכלו לפסוע ביניהם]
כמה טבעות עשו לארון?	שתיים מכאן ושתיים מכאן לרחבו של ארון והבדים נתונים בהם ושתי טבעות על צלעו האחת הן הן הארבע טבעות שבתחלת המקרא ופירש לך היכן היו. והוא דאמר בקרא 'ושתי טבעות' וגו' הוא"ו מיותר או שהוא הסבר על הארבע הראשונים.	במשנת המשכן שנו ארבע טבעות של זהב היו קבועות בו שתיים בצפונה ושתיים בדרומו שבהם היו נתונים הבדים ולא היו זזים משם לעולם.
איפה הוטבו קבועות בארון?	בזויות העליונות סמוך לכפורת היו נתונים. רבינו מקשה על רע"ז לא ידעתי למה אמר שבזויות העליונות סמוך לכפורת היו הטבעות א. שהכבד יהיה יתר מאד ב. דרך הכבוד הוא שיהיה הארון נשא וגבה למעלה על כתפות הכהנים.	אמר הכתוב 'פעמותיו' לפסיעות הכהנים הנושאים אותו שרמוז שיהיו הטבעות בזויות למטה ממש סמוכים למושב הארון.
האם היו לארון רגלים?	ועשו ארון כמין ארונות שעושים בלא רגלים עשויים כמין ארגז שקורין אישקרי"ן יושב על שוליו.	באמת כך הוא שבזויות התחתונות היו הטבעות והארון נשא למעלה [אבל רגלים לא היו].
	'פעמותיו' הם 'הרגלים' כי היו רגלים לארון. רבינו מבאר לפי האמ"ז אין דבריו נכונים כלל, אבל אם כדבריו שה'פעם' רגל הכונה שיצוה הכתוב שיהיו הטבעות בזויות התחתונות אשר הארון יושב בהם ויקרא הצדדים התחתונים רגלים. מדוע נקרא הזויות התחתונות רגלים? כי לשון הקדש יתפש כל הצורות לדמות האדם ויאמר בכל דבר לעליונו ראש ולצד התחתון רגל.	

וְעָטִיתָ קַעְרֹתָיו וְכַפְתָּיו וְקַטְוֹתָיו וּמְנַקְיָתוֹ אֶמֶר יְסֹךְ פָּהָן זֶהָ טְהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם (כה כט)

מהם קערותיו, כפותיו, קשותיו, ומנקיותיו?

רבינו מפרש אונקלוס	יש מחכמי ישראל	רש"י מפרש אונקלוס
כשהוא רודה את הלחם מהתנור נתנו לדפוס כדי שלא תקלקל והדפוס הזה שהוא כדי שלא תקלקל אינו צריך להיות בצורת הלחם ושעורו אבל הוא עשוי כעין קערה לסמך דפנותיו של לחם והוא קערותיו.	זה הדפוס שהיה עשוי כדפוס הלחם והלחם היה עשוי כמין תיבה פרוצה משתי רוחותיה שולים לו למטה וכופל מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כותלים ולכך קרוי 'לחם הפנים' שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן לצדי הבית מזה ומזה, היה עשוי לו דפוס זהב ודפוס ברזל בשל ברזל הוא נאפה וכשמוציאו מן התנור נותנו בשל זהב עד למחר בשבת כשמסדרו על השלחן ואותו דפוס קרוי 'קערה'.	קערותיו
שם כולל הקנים והסניפין [חצאי הקנים החלולים ויתדות של זהב שעומדין בארץ].	הן בזיכין שנותנין בהם לבונה ושתיים היו לשני קומצי לבונה שנותנין על שתי המערכות שנאמר 'ונתת על המערכת לבונה וזה' (ויקרא כד ז)	כפותיו
בעבור פצולן [שמתפצלים לכל הלחם] יקראו כן בחלוף הצד"י בשי"ן [קצוות לקשות].	אלו סניפין כמין יתדות של זהב עומדין בארץ וגבוהין עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גבה מערכת הלחם, וראשי הקנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פצולין כדי שלא יכבד משא לחם העליונים על התחתונים וישברו	קשותיו
אולי הוא שם למדות [כלי במדה מסוימת] כי היתה שם מדה [כלי] מחזקת שני עשורונים קמח למדוד בה החלה האחת. ודלא כמתניתין שהיה במקדש רק שתי מדות של יבש של עשור וחצי עשרון, רק היה שם שלש מדות גם של שני עשורונים.	שמשקשין אותו ומחזקין אותו שלא ישבר.	מקור הלשון
הוא הדפוס הראשון העשוי לבצק שעשוי כמדתו של לחם וכשעורו ארכו עשרה ורחבו חמשה וקרנותיו שבע אצבעות ובו מושיבין הבצק ומודדין אותו ומתקנין אותו.	הן כמין חצאי קנים חלולים הנסדקין לארכן דוגמתן עשה של זהב ומסדר שלשה על ראש כל לחם שישב לחם האחד על גבי אותן הקנים ומבדילין בין לחם ללחם כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו.	מנקיותיו
'מכילתיה' בלשון ארמי שם למדות כגון האיפות וכיוצא בהן.	אלו הקנים שמנקים אותו שלא יתעפש	מקור הלשון
	אונקלוס תרגם 'מכילתה' ופי' סובלותיו כמו 'נלאתי הכליל' (ירמיהו ו יא) אבל לשון 'מנקיות איני יודע איך נופל על סניפין	

ביאור 'לחם פנים'

רע"י	רבינו
לכך קרוי 'לחם פנים' שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן לצדי הבית מזה ומזה. רבינו מבאר מקור הרע"י לשון המשנה בן זומא אומר לחם פנים שיהיו לו פנים והוא לדברי האומר שעושים הלחם כמין תיבה פרוצה. רבינו מקשה לרע"י כדברי האומר שעושים את הלחם כמין ספינה רוקדת אינו כד.	ע"ד האמת כי תבין מלת לפני תבין שמו וסודו כי בעבור היותו כן היה מנת בצפון כי 'ברכת ה' היא תעשיר' כענין שנאמר 'בכל המקום אשר אזכיר' וגו' וכבר רמזתי בו [לשון קדשו של רבינו].

שנקרא לחם פנים בעבור [שתהיה] 'לפני' תמיד.

וְעָשִׂיתָ מִנֵּה זֶה טָהוֹר מִקֶּשֶׁה תִּיעָשֶׂה הַמְנוּרָה יִרְכָּה וְיִקְנֶה גְבוּעִיהָ כְּפִתְרֶיהָ וְכִרְחִיף מִפְּנֵיהָ יִהְיוּ (כה לא)

וְעָשִׂיתָ אֶת יִרְתֵּיהָ טָקֶעָה וְכו' וּמִלְקָחֶיהָ וּמִחֲתָתֶיהָ זֶה טָהוֹר כִּכֵּר זֶה טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֵת כָּל הַפְּלִים הָאֵלֶּה וְכו' (כה לז - ט)

מה יעשה מהככר זהב טהור?

רע"י	רבינו
ככר זהב טהור שלא יהיה משקלה עם א. ע"ד הפשט עשה את כליה כל כליה אלא ככר לא פחות ולא יותר. זהב טהור אבל לא מן הככר שרק גופה מקשה ולא נרותיה. ב. ככר זהב טהור יעשה אתה את כל הכלים האלה הנזכרים בה [נרותיה, מלקחיה ומחתתיה] וכלם מקשה עמה, ורק אלו הצריכים לשימוש כגון הצבתים והמלקטאות וכלי שמנה לא יהיו מהככר.	א. ע"ד הפשט עשה את כליה כל כליה אלא ככר לא פחות ולא יותר. זהב טהור אבל לא מן הככר שרק גופה מקשה ולא נרותיה. ב. ככר זהב טהור יעשה אתה את כל הכלים האלה הנזכרים בה [נרותיה, מלקחיה ומחתתיה] וכלם מקשה עמה, ורק אלו הצריכים לשימוש כגון הצבתים והמלקטאות וכלי שמנה לא יהיו מהככר.

וביתר ביאור

רע"י	רבי יהודה	רבי נחמיה ורבי יהושע בן קרחא הברייתא	רבינו ע"ד הפשט	רבינו מביא הברייתא
האם הנרות היו מהככר מנלן	כן	לא	לא	כן
מנין שהנרות יהיו זהב טהור	כי הוא מהככר זהב טהור	את כל הכלים האלה לרבות את הנרות בלבד ונקראים כלים: א. שהם כלים לקבול השמן ויש להם שם בפ"ע. ב. בשאר מנורות נעשים נפרדים.	'עד ירכה עד פרכה' (במדבר ח ד) שגופה מקשה ולא נרותיה. ומה שאינו מחובר אינו מהככר	'עד ירכה עד פרכה' (במדבר ח ד) שגופה מקשה ולא נרותיה. ומה שאינו מחובר אינו מהככר
האם מלקחיה ומחתתיה היו מהככר מנלן	כן	לא	לא	כן
האם 'גביעיה כפתריה ופריחיה' היו מקשה	כן	לא	כן	לא
מנלן	גביעיה כפתריה ופריחיה ממה יהיו הכל מקשה יוצא מתוך חתיכת העשת ולא יעשם לבדם וידביקם		'עד ירכה עד פרכה' (במדבר ח ד) מקשה הוא'	'עד ירכה עד פרכה' (במדבר ח ד) מקשה הוא'
האם הצבתים והמלקטאות היו מהככר מנלן	כן	לא	לא	לא
	הם המלקחיים ומחתות והם מהככר שנאמר 'את כל הכלים האלה'	שלא יבוא במשקל הככר אלא גוף המנורה במה שהוא עמה מקשה לא כלים נפרדים כלל וממעטים את שאינו מחובר מ"יעשה אותה'	'עד ירכה עד פרכה' (במדבר ח ד) שגופה מקשה ולא נרותיה ומלקטאותיה	'עד ירכה עד פרכה' (במדבר ח ד) שגופה מקשה ולא נרותיה ומלקטאותיה

ביאור 'מלקחיה ומחתתיה'

רע"י	רבינו מבאר הברייתא
פירוש מלקחיה	צבת דעשוי ליקח הפתילה.
לשון מלקחיה	ע"ש שלוקחים בהם קרויים מלקחיים.
פירוש מחתתיה	כמין בזיכין קטנים שחותה בהן האפר.
מנין שהצבתים והמלקטאות יהיו זהב טהור	ומלקחיה ומחתתיה יהיו זהב טהור (כה) וזהו הצבתים והמלקטאות (לח)

רבינו בביאור הברייתא: לא הזכירם התורה לא בציווי ולא במעשה וברצון עצמם עשו אותם ואולי לא עשאו בצלאל רק יחידים עשו אותם ומסרום לציבור [ולא צ"ל מזהב].

מה למדים מכל רבוי ומיעוט במנורה

רבינו מאבאר כרייתא	רבי נחמיה ורבי יהושע בן קרחא	רבי יהודה	רע"י	מה למדים מ'מעשה תעשה המנורה' (כה לא)
לרבות נרותיה שממנה יהיו.			תעשה המנורה מאליה לפי שהיה משה מתקשה בה אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה.	
גביעיה כפתוריה ופרחיה וצבתים ומלקטאות שלא יהיו מקשה.	ממעט כל כליה ואפי' הנרות.	ממעט מחנות ומלקחיים ממשקל הככר.		מה ממעטים מ'מעשה אתה' (כה לט)
עם כל הכלים האלה שיהיו כולם מהככר [רק הנזכרים בפסוק] וכולם מקשה עמה.	לפי נרות שיעשנה מזהב טהור	לרבות את הנרות שהם מהככר זהב טהור.	עם כל הכלים האלה שיהיו כולם מהככר	מה למדים מ'את כל הכלים האלה' (כה לט)
לרבות כל הכלים הצריכים לשמושה והראויים לה נעשים זהב. [וכן כתב רבינו ע"ד הפשט].	רבי יהושע בן קרחא - שיהו זהב טהור כל הכלים לרבות כל מה שהיה מקשה עמה [וממעט הצבתים ומלקטאות וכלי שמנה שלא נתרבו להיות מזהב].		[עשו כמו שנאמר בציווי]	מה למדים מ'ואת כל בליה' (לו כד)

מעשה חשב

פרשת תרומה

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את-תרומותי: (כה ב)

מעשה חטא

רמב"ן

מבואר בדברי רבינו שמטרת הקמת המשכן היתה, שיהיה השראת השכינה במשכן תמיד כמו שהיתה על הר סיני. והנה ברש"י עה"כ ויקחו לי תרומה, כתב 'לי לשמי'. וצ"ב למה דווקא בנדבת המשכן צריך להיות כבר מתחילה לשמה. והרי בלימוד תורה אמרו חז"ל לעולם יעסוק אדם שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וסגי בזה שיהיה לשמה בסוף. ואפשר לומר בהקדם דברי האלשי"ך הקדוש שמדייק למה נאמר 'ויקחו', הרי היה צריך לכתוב 'ויטנו', שהרי המצוה ליתן נדבת המשכן, ולא לקחת. ומתוך דהרי הדין שהאיש המקדש את אשתו צריך לתת לה כסף קידושין, אמנם אם המקדש הוא אדם חשוב, מהני שהאשה נותן לו כסף קידושין, דבההוא הנאה שהוא לקח ממנה, נחשבת לה כאילו הוא נתן לה. וכשי"כ כשנותנים להקב"ה למלאכת המשכן, בוודאי נחשב כמו שאנחנו 'מקבלים' מהקב"ה. ולכן א"ש למה כתיב 'ויקחו'.

(כה) ... וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שכן עליו נסתח. וכמו שנאמר עס ויטנו כבוד ה' על הר סיני (לעיל כד טז), וכתיב הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גלו (דברים ה כא), כן כחוב במשכן. וכבוד ה' מלא את המשכן (להלן מ לז - לה). והזכיר במשכן שני פעמים, וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד את כבודו ואת גלו (דברים ה כא). והיה במשכן תמיד עס ישראל הכבוד שגראה להם כבר סיני ¹ וכו'.

והנה הר"ן (ב"מ מז) מחדש דרך בהנאה חשובה, דהיינו במתנה חשובה, אז אמרינן דבזה שהאדם חשוב לקח ממנו נחשב כאילו הוא קיבל. [ובזה מבאר דעת רב (שם) שבקנין סודר צריך להיות בכליו של קונה, ולא מהני בכליו של מקנה, אפילו באופן שהקונה הוא אדם חשוב. מכיון שאחר הקנין מחזירים הסודר לבעה"ב, לכן אינו נחשב למתנה חשובה, ולכן אי אפשר לקנות לרב בכליו של מקנה אפילו באדם חשוב].

העולה מן האמורין, דע"י שבני ישראל נותנים נדבת המשכן, נחשב שהם מקבלים מהקב"ה, ומה אנו מקבלים מהקב"ה השראת השכינה שיהיה במשכן תמיד. וכדי שיהא נחשב מה שכלל ישראל נותנים להקב"ה, כמו שמקבלים מהקב"ה [ויקחו], צריך לתת מתנה חשובה, והרי אצל הקב"ה נאמר לי הכסף ולי הזהב, וא"כ למה נחשב נדבת המשכן כמתנה חשובה, אע"כ זה שמפרישים נדבת המשכן לשמה, בלתי לה' לבדו. זה נחשב להנאה חשובה להקב"ה. ובה א"ש למה במלאכת המשכן הוצרך להיות מתחילה לשמה. דאל"כ אינה נחשב למתנה חשובה. (שב שמעתא בהקדמה).

ולפי"ז אפשר להוסיף ולפרש הכתוב 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', - דהיינו ועשו לי - לשמי, דהיינו שיתנו נדבות המשכן לשמה, שאז נחשב למתנה חשובה כנ"ל. אז 'ושכנתי בתוכם'. אז הרי נחשב זה שנותנים שמקבלים מהקב"ה, ומה מקבלים, היינו השראת השכינה, כנ"ל.

וואת-התרומה אשר תקחו מאתם זהב ¹ וכסף ונחושת: (כה ג)

מעשה חטא

ולפי"ז אפשר לומר דבנדבת המשכן התחיל עם מין החשוב ביותר. ולכן מתחיל עם הזהב. משא"כ בפסוק שמיידי שבני ישראל שאלו ממצרים, התחיל קודם עם מין הפחות, והמאוחר בקרא חשוב יותר, דהיינו כלי כסף, ואח"כ כלי זהב, ואח"כ שמלות שהיה להם חשוב יותר מן הכסף וזהב, כדמבואר ברש"י שם. והטעם שלמדה תורה, השואל מחבירו בתחילה מבקש חפץ זול, ואם משאלו שוב שואל דבר יקר יותר. אבל אין להתחיל לשאול דבר יקר ואח"כ דבר קל. וכן מצאנו אצל אליעזר (בראשית פרק כד פסוק עג) 'ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה', שנקט קודם כלי כסף ואח"כ כלי זהב, שלמדה התורה שהנותן מתנה יתן קודם החפץ הזול, ואח"כ יתן היקר יותר.

¹ בנדבת המשכן נקט תחילה זהב, ואח"כ כסף. ואילו בכתוב (בא, פרק יב פסוק לה) 'וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, ושמלות' נקט תחילה כלי כסף, ואח"כ כלי זהב. ואפשר לומר ע"פ מש"כ רבינו (פרשת ויקהל פרק לה פסוק כב) לפרש הכתוב 'וכל איש אשר הניף תנופה זהב לה', שלכן תרומת זהב נקראת תנופה, "כי המביא זהב ינופף ידו לחשיבות הנדבה, או הלוקחים יניפו זהב להראותו לשבח המביא על נדבתו". הרי לנו שזהב הוא המין החשוב ביותר.

פרשת משפטים

ויקחו בנשים וזצי הדם וישם באגנת וזצי הדם זרק על-המזבוח: (כד ו)

מעשה חטא

רמב"ן

מבואר בכתוב שמשם הכניס חצי הדם לתוך 'האגנות', והנה תמיד הכלים שמכניסים לתוכו הם עד שזורקים אותו על המזבח נקראים 'מזרוקות'. כמו שנאמר (פרשת תרומה פרק כו פסוק ג) 'ומזרוקותיו', וכתב רש"י לקבל הדם. לכן מפרש רבינו ש'האגנות' אינם כלי שרת. ומכיון שחצי הדם האלה היה מיועד ליתן על העם, לכן לא היה צורך בכלי שרת. ורק הדם שהיו זורקים ע"ג המזבח, הוצרך להכניסם לתוך כלי שרת. והם 'המזרוקות'.

וישם באגנות. הם כלים עשויים שלא כלמות כלי המזבח, ולכן אמר כי חצי הדם שהיה לעתו ליתן על העם שם כללים ההם, והחצי האחר זרק על המזבח מן המזרוקות שקבל אותו בהם כדך הקדמות. ורבי אברהם אמר כי באגנות ישמש בעבור שניהם. וכן דעת אונקלוס שחגגם במזקיא:

ומפרש רבינו הכתוב כדלהלן: 'ויקח משה חצי הדם וישם באגנת', היינו שרק חצי הדם שהיה דעתו ליתן על העם הכניס בתוך האגנות. אבל חצי הדם האחר שהיה זורק על המזבח הכניס בתוך מזרוקות, שהם כלי שרת.

ואפשר לומר ראייה לדבר שהאגנות אינם כלי שרת, דהרי בכל מלאכת המשכן לא מצאנו שעשו למזבח 'אגנות', רק בפסוק כתוב שעשו 'מזרוקות'. אע"כ שהאגנות אינם כלי שרת. וכיון שזמה הדם היו זורקים על העם, לא היה

חילוקי רבינו - המשך

וְעֵשִׂיתָ אֶת הַקְּרָטִים לְמִטָּן וְכוּ' וְאָמַרְתָּ רַחֵם הַקְּרָט הָאֶחָד לְטַעַם יְדוּת לְקָרָט הָאֶחָד מִטְּלַת אִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ כֵּן תַּעֲמֶנָּה לְכָל קְרָטֵי הַמִּטָּן וְכוּ' וְאֶרְפָּעִים אֲדֵנִי כִסֶּף תַּעֲמֶנָּה תַּחַת עֵגְרָיִם הַקְּרָטֵי שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקְּרָט הָאֶחָד לְטַעַם יְדוּתוֹ וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקְּרָט הָאֶחָד לְטַעַם יְדוּתוֹ וְכוּ' וְאֶרְפָּעִים אֲדֵנִיהֶם כִּסֶּף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקְּרָט הָאֶחָד וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקְּרָט הָאֶחָד וְכוּ' וְיִהְיוּ תַמִּים מִלְּמַטָּה וְיִחַדּוּ וְיִהְיוּ תַמִּים עַל רֵאשׁוֹ אֶל הַטַּעֲמֵת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לְטַעֲמֵיהֶם לְטַעַם הַמְּקַצֵּת יִהְיֶה (כ"ו כ"ד)

ביאור הידות והאדנים

רבינו	רש"י
<p>לא נתנה תורה שיעור לעובי שפתי האדנים, ולפיכך אמרו שהיה חורף את הקרש רביע חרצו מכאן לכסות שפה אחת של אדן, ורביע חרצו מכאן, ובאמצעו של קרש היה חורף חציו של כל החריץ שבאותו הקרש לכסות שפת שני האדנים.</p> <p>רבינו מקשה שהאדנים מיעט את רוחב המסך מפנים ולדברי הכל צריך תלמוד שלא היה במשכן מלמטה בגובה אמה רחב עשר אמות, שהרי עובי שני האדנים שמכאן ומכאן ממעט בו [שלכאורה לא נאמר שחרצו גם מפנים]</p> <p>רבינו מתרץ</p> <p>א. אולי אין קפידא בכך.</p> <p>ב. מדברי רש"י הקרש שהיה עביו אמה היה חורף בעובי הידות במפנים כפי עובי שפת האדנים. והוא נכון, אלא שלא הוזכר זה בברייתא</p>	<p>היה חורף את הקרש מלמטה, באמצעו בגובה אמה, מניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן, והן הן הידות, והחריץ חצי רוחב הקרש באמצע, ואותן הידות מכניס באדנים שהיו חלולים, והאדנים גבהן אמה ויושבים רצופים ארבעים זה אצל זה, וידות הקרש, הנכנסים בחלל האדנים, חרוצות משלשת צדיהן, רוחב החריץ כעובי שפת האדן, שיכסה הקרש את כל ראש האדן, שאם אל כן נמצא רוח בין קרש לקרש כעובי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם,</p> <p>רבינו מקשה על רש"י</p> <p>ואני תמה בו, שאם היה החריץ שבאמצע חצי רחב הקרש, והם ד' טפחים וחצי, יצטרך שהיה עובי שפת האדן כרביע רוחב הקרש, שהם שני טפחים וגודל, כדי שיהא עובי שני האדנים ממלא החריץ שבאמצע שהוא חצי רחב הקרש, ולא יהיה ריוח בין אדן לאדן. ואם כן כשאתה חורף הקרשים משלשת צדיהן כך, לא ישרא בהם כלום, ושפתי האדנים שוות היו בכל צד</p>
<p>בברייתא של מלאכת המשכן מצאתי ושני הסנין יוצאין מן הקרשים, שנים לכל אחד ואחד; שמשקיע את הזכר בתוך הנקבה, שנאמר משולבות אשה אל אחותה, דברי רבי נחמיה, שרבי נחמיה אומר אין ת"ל משולבות, ומה ת"ל משולבות, שעושה להם שלבים כסולם המצרי. ופירוש סנין כעין שעושים בארגוץ להדק ולחבר הדפין זה בזה כמין יתדות של עץ, כמו ששנינו במשנה כלים (פ"י ה"ו) עשאן בסנין או בשוגמין אינו צריך למרח באמצע, ואומר בתלמוד (ב"מ ק"ז) קנים וסנין</p>	<p>משלבת. עשויות כמין שליבות סלם, מבלות זו מזו ומשפין ראשיהם לכנס בתוך חלל האדן כשליבה, הנכנסת בנקב עמודי הסלם.</p> <p>אשה אל אחתה. מכוונות זו כנגד זו, שיהיו חריציהם שרים, זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ בעובי הקרש שהוא אמה. ותרגום של ידות צירין, לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתן</p> <p>ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין ולי נראה שהגרסא כמין שני חוקין, כמין שתי שליבות סלם המובדלות זו מזו ומשפות להכנס בחלל האדן כשליבה, הנכנסת בנקב עמוד הסלם, והוא לשון משלבות, עשויות כמין שליבה, ומכניסן לתוך שני אדנים</p>
<p>וכפי זה נראה שיאמר הכתוב שיעשה שליבה יוצאה מן הקרש כעין הוצין זכרים, וכנגדו בקרש שבצדו שליבה אחרת נקובה, ומכניס הזכר לתוך הנקבה, וכן בקרש האחר, שתהא בכל קרש שתי שליבות נכנסות זו בזו. משולבות אשה אל אחותה, שם לשליבות עצמן, והוא לשון נקבה בכאן [קאי על ההוצין שיוצאין מכל קרש ונכנס לקרש השני].</p>	<p>רבינו מפאר לרש"י</p> <p>והנה דבריו משולבות יחזור על הידות, שיהיו משופות בראשן ליכנס בחלל האדנים, ואשה אל אחותה לא יבא רק על הקרשים, שתהיינה מחוברות בשוה רבינו מקשה על רש"י</p> <p>והקרשים לשון זכר, והיה לו לומר איש אל אחיו.</p> <p>רבינו מתרץ דברי רש"י</p> <p>ואולי יאמר אשה אל אחותה שתהיינה השליבות מכוונות זו כנגד זו וחריציהן שרים כי בכך יהיו הקרשים חוברות [שקאי על הידות שהם לשון נקבה]. והידות אין ראשיהן משופים בשפוע ממש, כי חלל האדנים שוה הוא בכל האדן, אלא שיהא חריץ בצדדין שלהן כדי שיתחברו קרש אל קרש</p>
<p>לפי דעת הברייתא הו לא נתנה שיעור לחריץ, לפי שלא נתנה תורה שיעור לעובי שפתי האדנים, ולפיכך אמרו שהיה חורף את הקרש רביע חרצו מכאן לכסות שפה אחת של אדן, ורביע חרצו מכאן, ובאמצעו של קרש היה חורף חציו של כל החריץ שבאותו הקרש לכסות שפת שני האדנים [חרצו חציו של חריץ ולא חציו של הקרש]</p>	<p>כך שנויה במשנת מעשה סדר הקרשים במלאכת המשכן (פ"ק א) היה עושה את האדנים חלולים, וחורף את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן, והחריץ חציו באמצע, ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין ולי נראה שהגרסא כמין שני חוקין, כמין שתי שליבות סלם המובדלות זו מזו ומשפות להכנס בחלל האדן כשליבה, הנכנסת בנקב עמוד הסלם,</p> <p>רבינו מקשה על המרייתא</p> <p>וגם זו הברייתא כפי משמעה יש בה תימה גדולה, שחורצת מן הקרש רביע מכאן ורביע מכאן, ובאמצע עושה חריץ חציו של רחב הקרש, נמצא כלו חרוץ, לא נשאר בו יד ורגל כלל.</p>
<p>א. מצאתי בברייתא של מלאכת המשכן היה חורף את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותן בתוך טבעת אחת של זהב כדי שלא יהיו נפרדים זה מזה, שנאמר ויהיו תואמים מלמטה ויחדו יהיו תמים על ראשו אל הטבעת האחת. שאין ת"ל אל הטבעת האחת, ומה ת"ל אל הטבעת האחת, מקום שנותנין את הברית. ולפי זה פירוש הכתוב ויחדו יהיו תמים אל ראשו של קרש בחריץ שיעשה בו אל מקום הטבעת העליונה של הברית, שיכנס החריץ עד מקום הטבעת, ולא הקפיד הכתוב במה יחברם, אם בטבעות כסף או זהב, קבועות או מטלטלות, או בחשוקים, והברייתא אמרה שעשה משה טבעות להם. ב. על דרך הפשט הכתוב הוה בקרשי המקצועות (בפסוקי הקודם) לבדן.</p>	<p>ויהיו. כל הקרשים תואמים זה לזה מלמטה שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים ביניהם להרחיקם זו מזו. זהו שפרשתי (לעיל יז) שיהיו צירי הידות חרוצים מצדיהן, שיהא רוחב הקרש בולט לצדיו חוץ ליד הקרש לכסות את שפת האדן, וכן הקרש שאצלו, ונמצאו תואמים זה לזה. וקרש המקצוע שבסדר המערב חרוץ לרחבו בעביו כנגד חריץ של צד קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם</p> <p>ויחדו יהיו תמים. כמו תואמים</p> <p>על ראשו. של קרש</p> <p>אל הטבעת האחת. כל קרש וקרש היה חרוץ למעלה ברחבו שני חריצין בשני צדיו כדי עובי טבעת, ומכניסו בטבעת אחת, נמצא מתאים לקרש שאצלו. אבל אותן טבעות לא ידעתי אם קבועות הן אם מטולטלות. ובקרב שבמקצוע היה טבעת בעובי הקרש הדרומי והצפוני, וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו, נמצאו שני הכתלים מחברים</p> <p>כן יהיה לשניהם. לשני הקרשים שבמקצוע, לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי וכן לשני המקצועות:</p>